

România și evoluțiile mediului de securitate european

Dr. Ion DAVID

Statele și națiunile care compun continentul european au participat sau au fost martore la aproape toate experiențele politice, economice, sociale, militare, istorice, religioase, ecologice cunoscute în lume.

Trăirile diferite ale acestor experiențe cumulate cu diferențele de identitate culturală, economică, etnică, religioasă și ideologică, au creat în timp dificultăți – unele serioase, în abordarea în mod unitar – de către toate statele, a problematicii securității și cooperării internaționale în general, și a celei europene, în special.

Acestea au fost și au rămas, în opinia noastră, principalele probleme nerezolvate ale secolului al XX-lea, reportate noului secol al XXI-lea, ca adevărate provocări, deopotrivă, pentru statele europene și celelalte state ale lumii.

România, ca stat european, este direct interesată în descifrarea evoluțiilor fenomenelor și proceselor vieții internaționale, în previzionarea tendințelor din mediul și sistemul european de securitate pentru a găsi soluții eficiente, viabile promovării interesului național.

Toate demersurile României demonstrează importanța pe care aceasta o acordă dublei calități: de consumator și de furnizor de securitate atât pe plan regional, cât și continental. Întreaga politică externă, de securitate și apărare națională poate fi caracterizată printr-un înalt grad de dinamism și flexibilitate, asigurând adaptarea continuă la evoluțiile mediului de securitate, *„integrând-o într-o viziune sistematică mai largă, pentru a-și spori capacitatea de contracarare a măsurilor și amenințărilor care pot afecta interesele României.”*¹

1. Delimitări conceptuale și tendințe în evoluția mediului de securitate european în primii ani ai secolului al XXI – lea

Sintagma „mediul de securitate” definește, după părerea unor analiști, la care ne asociem, totalitatea factorilor, condițiilor și relațiilor existente în

¹ Strategia de securitate națională a României. Monitorul Oficial al României, p.I, nr.22/20.12.2001 (anexă), p.2

domeniile fundamentale ale societății omenești și comunității internaționale, la un moment dat, pe o anumită arie geografică de referință.

În funcție de aria de referință, mediul de securitate poate fi global, continental, regional, zonal, național sau, mai restrâns, distingem: mediul internațional de securitate sau mediul intern de securitate.

Conținutul mediului de securitate este exprimat prin natura, calitatea și dimensiunea relațiilor care se dezvoltă în domeniile: politic, diplomatic, economic, militar, social, ecologic, juridic, informațional, etc., considerate ca domenii ale vieții internaționale.

Mediul internațional de securitate subsumează mediile continental, regional, zonal și național de securitate. Mediul intern de securitate se referă la mediul de securitate al unui stat. Deși. Nu totdeauna de o manieră explicită, când se abordează mediul internațional de securitate, acesta este asimilat mediului global de securitate. Privit prin prisma raportului dialectic general-particular, mediul internațional exprimă dimensiunea generală, iar mediul european de securitate constituie elementul particular.

Noi apreciem că mediul european de securitate reflectă complexitatea factorilor, condițiilor și relațiilor existente la un moment dat, în plan politic, militar, economico-social, ecologic, cultural etc., pe o arie geografică ce cuprinde Europa, de la Oceanul Atlantic până la Munții Urali.

Mediul de securitate european nu se prezintă ca un tot unitar, el are anumite particularități în funcție de regiunea și zona geografică, suportă anumite influențe din partea mediilor regionale și zonale de securitate, uneori chiar locale.

Sunt medii regionale de securitate stabile care au o influență pozitivă asupra mediului de securitate european. Aici, avem în vedere mediul de securitate euroatlantic care cuprinde ca suprafață geografică, teritoriul statelor europene membre NATO plus SUA și Canada, de pe continentul nord – american.

Acestuia i se alătură mediul regional al Europei Occidentale, determinat de natura și calitatea relațiilor și instituțiilor statelor Uniunii Europene.

În schimb, sunt medii regionale și zonale care creează probleme pentru securitatea europeană. În atenție sunt evoluțiile din regiunea de Sud Est a Europei, în special zona Balcanilor de Vest, dar și din regiunea Europei de Est și chiar a Europei Centrale. Aceste evoluții au afectat și România, deoarece „*crizele și violențele care s-au manifestat în vecinătate au dus la pierderea unor legături economice tradiționale, au provocat României pierderi financiare grele, au împiedicat elaborarea și promovarea unor strategii de dezvoltare pe termen lung.*”²

După primirea în NATO a României, Bulgariei, Slovaciei, Sloveniei și a Țărilor Baltice, în această zonă europeană au avut loc schimbări fundamentale din punct de vedere al securității.

Deși sunt semne că nivelul de insecuritate regională din ultimul deceniu al secolului al XX-lea este pe cale de a fi depășit, totuși se mențin încă focare de criză în Macedonia și mai ales în Serbia, ca urmare a disputei pentru statutul regiunii Kosovo.

La aprecierea că „*identificarea unei politici de rezolvare democratică și durabilă a problemei succesiunii iugoslave va fi examenul crucial al ONU și OSCE în această zonă a Europei*”³, noi am mai adăuga și aportul tot mai consistent al Uniunii Europene și NATO.

Această realitate evidențiază interdependențele dintre evoluțiile din mediul intern și cel internațional. Tocmai de aceea, României nu îi este indiferent cum se proiectează dinamica acestor interdependențe la nivelul continentului european.

2. Arhitectura europeană de securitate la începutul mileniului III

În condițiile în care lumea devine tot mai complexă și interdependentă, sistemul securității naționale nu este viabil atâta timp cât nu răspunde evoluțiilor din mediul internațional și nu este integrat sistemului de securitate european.

Plecând de la aceste considerente, vom încerca să previzionăm evoluțiile din mediul de securitate la începutul mileniului III, deși, așa cum arată exemplele din istoria recentă, problemele politice, economice și militare sunt aproape bizare, prin impredictibilitatea lor. Semnificative în acest sens sunt opiniile lui Josef Joffe: „*vai lor, deci, celor care vor profeti cum vor evolua națiunile peste zece ani sau mai mulți ani de acum înainte, dacă va fi pace sau război, cooperare sau conflict, unificare sau dezintegrare.*”⁴

Începutul secolului al XXI-lea este marcat de transformări profunde, unele contradictorii, ale mediului de securitate european.

Pe de-o parte, va exista tendința unei evoluții pozitive a securității eu-

² Ibidem, p.5

³ Ioan Coșcodaru și Visarion Neagoe, „Un vis în devenire Europa unită”, Editura Axioma Edit. SRL, București, 2002, p.79

⁴ Josef Joffe, „Viitorul marilor puteri”, Editura Științifică, București, 2000, p.11

ropene datorate unui cadru organizațional tot mai activ și adaptabil, care să pună în valoare dialogul instituționalizat și să dinamizeze rolul mai vechilor sau noilor organizații internaționale.

În plus, vom asista la creșterea complexității procesului de luare a deciziilor în materie de securitate datorită multiplicării continue a numărului de entități care acționează pe scena europeană prin afirmarea actorilor nonstatali, dar și a influenței tot mai mari a tehnopolelor regionale, corporațiilor, a băncilor și organizațiilor neguvernamentale (Greenpeace, Medici fără Frontiere, Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional etc.) în această direcție.

Pe de altă parte, vom asista și la o evoluție a spectrului de riscuri și vulnerabilități, a gamei de manifestări ale acestora, în special din zona tensiunilor etnice și religioase, a terorismului, criminalității organizate, traficului de droguri, substanțe radioactive și ființe umane, instabilității politice a unor regiuni etc.. Apreciem că se vor accentua discrepanțele la nivelul de dezvoltare pe fondul progreselor tehnologice explozive, al accesului discriminatoriu la educație și apărare a sănătății, la resursele esențiale ale vieții, la informație și la cunoaștere.

Aceste posibile evoluții ale mediului economic european vor putea genera frustrări și nemulțumiri care, la rândul lor pot provoca grave crize sociale și identitare. Lărgirea Uniunii Europene, prin aderarea în 2004 a zece state și în 2007 a încă două (România și Bulgaria) și-a propus să diminueze substanțial aceste discrepanțe.

Din alt punct de vedere, mediul de securitate european al primilor ani ai secolului al XXI-lea va fi definit, în principal, de evoluția celor trei poli de putere UE, SUA și Federația Rusă, susținută de polul asiatic format din China și Japonia. Toți acești poli de putere, relativ echivalenți s-ar putea supraveghea, controla și eventual compensa reciproc, menținând stabilitatea și buna funcționare a edificiului planetar și european. Suntem de acord cu specialiștii care apreciază că „*prin acțiunea celorlalți poli de putere, s-ar depăși actualul hegemonism american care riscă să plaseze lumea la dispoziția unei singure puteri prin trecerea de la unipluritate la un nou echilibru, pe care îl poate asigura numai un pluralism real.*”⁵

Părerea noastră este că, un rol important în starea de securitate a continentului, îl va juca procesul de aderare a cvasitotalității statelor europene mai multor state în structurile Uniunii Europene, dar și echilibrul

⁵ Marin Stafie, „Amenințarea, agresiunea și riposta aeriană – componente importante ale războiului modern în perspectiva primelor decenii ale mileniului trei.” Teza de doctorat, A.I.S.M. București, 2000, p.16

și stabilitatea asigurate de nucleul GERMANIA – FRANȚA – ANGLIA, pe de o parte și Rusia democratică, pe de altă parte.

Sigur că putem lua în calcul și alte previziuni cu privire la centrul regional de putere cu impact asupra mediului de securitate european la început de secol XXI. O astfel de previziune vizează Germania care este o reală putere economică și a început să-și definească rolul pe continent și în lume. Obținând mai multă libertate de exprimare, ea este vital interesată în acest proces, până va veni și o eventuală desprindere din „corsetul” NATO. Noua ordine mondială îi conferă un statut privilegiat și o protejează de suspiciunea și neliniștile europenilor, în cadrul unui sistem de securitate echilibrat, bazat pe garanții colective. Raporturile cu Rusia vor continua însă să rămână speciale, între cele două puteri regionale, prefigurându-se chiar o anumită afinitate, care are deja forma unei alianțe elastice, în special pe probleme economice, Federația Rusă, succesoarea fostei U.R.S.S., neputând rezista competiției cu Occidentul se găsește încă în faza de reflux dinspre toate punctele cardinale și de retragere în cercul său istoric, fiind în imposibilitate de a se mai angaja în acțiuni de anvergură care să-i confere statutul de superputere mondială. Ea rămâne vădit incomodată de insuccesul vizibil al strategiei sale de revigorare economică, devenind tot mai dependentă de Occident și SUA. Încă multă vreme, ea va fi nevoită să accepte regresul său ca pe o situație obiectivă, poate chiar ca un sacrificiu.

Șansa de a supraviețui (a se relansa și manifesta, totuși, ca o putere mondială, împreună cu celelalte puteri europene), pare nu numai onorabilă, dar îi conferă și suficiente avantaje.

De subliniat că, chiar și în această situație, Rusia continuă să acționeze, atunci când condițiile îi permit, sau este „incomodată”, ca o forță și, de ce nu, viitoare putere mondială, amintind și de arsenalul nuclear de care dispune. Anul 2002 confirmă acest punct de vedere.

Al treilea centru de putere europeană, format din posibila deplasare compensatorie a Franței către Anglia, ar deveni suficient de puternic și competitiv în relațiile cu tandemul ruso – german (resurse materiale/putere economică), putând beneficia și de sprijinul nord american, pentru a contracara la nevoie, dezechilibrul creat de eventualele aranjamente (politico-militare) ale celor două. Deși nu este imposibilă o regrupare a puterilor regionale atunci când interesele politice, economice și militare o vor cere. În opinia noastră, în funcție de existența unor interese mai apropiate sau mai depărtate, nucleele de putere vor putea marca o nouă reșezare.

În acest context, nu este exclusă o deplasare a Franței spre tandemul ruso-german pentru a echilibra o eventuală aliniere a poziției Angliei la politica SUA. Ideal ar fi o Europă unită, echilibrată și stabilă, recunoscută ca superputere mondială (politică, economică, militară), care ar atenua neliniștile tuturor celorlalte țări componente în fața unipluralismului american și a convenției asiatice. Ea nu va reprezenta o amenințare pentru SUA, care aparțin aceleiași civilizații ci ar dispune, prin intermediul Angliei, de o pârgie eficientă, pentru a interveni și influența în caz de pericol, raporturile dintre cei

trei poli europeni, estompând și ținând sub control eventualele rivalități americano-europene.

Pe termen mediu, aderarea Rusiei la Uniunea Europeană (posibilă într-un viitor mai îndepărtat) ar fi profitabilă și pentru asiatici, întrucât s-ar declanșa un proces de dezangajare în zonă, care ar întări pozițiile Chinei și Japoniei, asigurându-le spațiul geopolitic necesar a se manifesta împreună ca a treia superputere. La nevoie, creșterea potențialului chino-japonez ar putea fi controlată și compensată prin relațiile privilegiate ale celorlalți doi poli mondiali (SUA și Uniunea Europeană). În noua structură europeană, în jurul celor trei poli ar gravita, într-un sistem de transparență a frontierelor și de integrare a economiilor, entități naționale care au renunțat, prin proprie decizie (sau silit) la unele atribute care le confereau o suveranitate și independență deranjante. Se consideră că viitoarea tendință continentală ar reprezenta – o autonomizare a țărilor mici și integrarea acestora într-o Confederație a Europei, simultan cu conturarea tot mai precisă, recunoașterea și preluarea decisivă a jocului politic de către cei trei centri de putere.

În aceste condiții, există posibilitatea ca pe lângă sistemul transparent, să apară și unele inițiative unilaterale, gen Transnistria. Totodată, este posibil ca Rusia să oscileze de partea unuia sau altuia dintre polii de putere, în funcție de interesele sale, de eficiența reformelor sale în planul democratizării societății și de evoluția mediului de securitate internațional.

Din această perspectivă, considerăm că Rusia ar putea juca, fie un rol pozitiv, acționând ca factor de echilibru, fie un rol negativ, constituind un factor destabilizator sau de confruntare. Tot ca o previziune, credem că este posibil ca procesul de fărâmițare statală, gen Balcanii de Vest, să continue sub forma federalizării unor state unitare, a autonomizării și secesiunii altora. Unii analiști militari, sunt chiar mai radicali în previziuni, apreciind că, „unele dintre actualele entități politico-statale vor continua să dispară sau fie modificate în diferite forme.”⁶

Dorim să subliniem și noi ceea ce scria Toffler despre faptul că, în democrația secolului al XXI - lea, „cel dintâi principiu al guvernării este cel

⁶ Heidi și Alvin Toffler, „A crea o nouă civilizație”, Editura Antet, București, 1995, p.72

al puterii minorităților (...), iar sistemele noastre politice trebuie să reflecteze în proporție crescândă acest fapt”⁷, argumentând că „în timp ce poezii și intelectualii regiunilor înapoiate economic scriu imnuri naționale, cei ai statelor din „Al Treilea Val” cântă virtuțile lumii fără frontiere și ale conștiinței planetare.”⁸

Proiectată și transpusă în politică, în spațiul sud-est european, divizarea spațiilor naționale se manifestă ca o tendință contradictorie în geopolitica europeană prin modelul politic asimetric pe care-l promovează marea politică mondială. Fiindcă cine și-ar putea imagina în vest, Franța fără Corsica, Marea Britanie fără Irlanda de Nord, Spania fără Țara Bascilor, sau Italia fără autointitulata Republica Padania?

Experimentul din fosta Iugoslavie a dus la dezintegrarea unei federații și a reaprins fitilul „butoiului cu pulbere”, pentru stingerea căruia se depun încă eforturi, pe toate planurile și la toate nivelele.

În această idee, considerăm că mediul de securitate european va marca o evoluție pozitivă datorită proceselor de integrare europeană și euroatlantică prin extinderea comunității statelor care împărtășesc și promovează valorile democrației și economiei de piață prin

adâncirea colaborării regionale și zonale. Aici trebuie să subliniem că România este parte activă la toate aceste procese, ceea ce îi conferă statutul de factor de stabilitate regională și zonală.

Un rol în stabilitatea și echilibrul mediului de securitate european și-l vor asuma în continuare SUA, aspect evidențiat de strategia SUA pentru secolul următor. Importanța acestui document rezidă în ideile pe care le propagă, idei care se regăsesc în demersurile practice, concrete ale SUA, în domeniul securității și cooperării internaționale, în general și europene – în special.

Demnă de subliniat este în acest sens, opinia potrivit căreia *„stabilitatea Europei este vitală pentru propriile interese americane. Pentru realizarea lor sunt vizate două scopuri strategice: construirea unei Europe integrate, democratice, prospere și pașnice: conlucrarea cu aliații și partenerii pentru contracararea provocărilor globale.”*⁹

Este de reținut și faptul că strategia de securitate a SUA apreciază ca majoră necesitatea prefigurării mediului de securitate internațional, formulării de răspunsuri la crize și pregătirii pentru pericolele posibile ale viitorului.

⁷ Ibidem, p.73

⁸ Ibidem, p.73

⁹ Ibidem, p.228

Spre deosebire de alte state, *„datorită potențialului său economic, militar, politic, tehnologic, informațional SUA au la dispoziție mijloace prin care să prefigureze mediul de securitate internațional (european) și o serie de metode prin care să asigure configurarea cadrului internațional într-o manieră favorabilă intereselor proprii și securității globale.”*¹⁰

Activitățile din acest domeniu urmăresc stabilitatea securității regionale și prevenirea sau contracararea unor amenințări transnaționale (terorism, crimă organizată internațională) și se realizează prin acțiuni desfășurate pe multiple planuri: diplomatice, asistență internațională, controlul armamentelor, inițiative de neproliferare, activități militare, cooperarea internațională în domeniul legislativ, inițiative privind mediul înconjurător. Atenția SUA se îndreaptă și către pregătirea prezentă a forțelor sale pentru un viitor imprevizibil. *„Viitoarele amenințări sunt fluide și greu de prevăzut, acoperind un spectru larg: de la interzicerea accesului forțelor în zone critice, războiul urban și informațional, până la atacuri cu ANM”*¹¹ și terorismul internațional, am adăuga noi.

Conștiente că echilibrul mediului de securitate internațional este asigurat pe lângă alți factori, de stabilitatea și asigurarea democrației și a drepturilor omului, SUA acționează intens și pentru promovarea prosperității și democrației pe plan mondial. În privința întăririi securității internaționale, SUA consideră că *„NATO rămâne pilonul angajamentului american în Europa și vârful de lance al securității transatlantice. Pregătit pentru a răspunde noilor provocări, NATO trebuie să joace un rol conducător în promovarea unei Europe mai sigure și mai integrate. Vor fi menținuți aproximativ 10.000 de militari americani în Europa pentru a asigura îndeplinirea angajamentelor față de Alianță, a descuraja agresiunea, a contribui la stabilitatea regională, a răspunde la crize.”*¹²

În acest sens, între România și SUA funcționează Parteneriatul strategic care *„are la bază valorile democratice și obiectivele stabilității și prosperității în spațiul central și sud-est european pe care ambele părți le împărtășesc.”*¹³

¹⁰ Buletin de informații și analiza politico-militară nr.3/1999 – Strategia SUA în secolul următor, p.9

¹¹ Ibidem, p.7

¹² Ibidem, p.10

¹³ Cornel Paraniac, „Parteneriatul strategic dintre România și Statele Unite Ale Americii, Editura ProTransilvania, București, 2002, p.26

Bibliografie

1. Coșcodaru, Ioan și Neagoe, Visarion, - „Un vis în devenire Europa unită”, Editura AXIOMA EDIT SRL, București, 2002
2. Paraniac, Cornel, - „Parteneriatul strategic dintre România și Statele Unite ale Americii, Editura ProTransilvania, București, 2002
3. Stafie, Marin, - „Amenințarea, agresiunea și riposta aeriană – componente importante ale războiului modern în perspectiva primelor decenii ale mileniului trei”, Teză de doctorat, AISM, București, 2000
4. Buletin de informații și analiză politico-militară nr.3/1999, - „Strategia Satelor Unite ale Americii în secolul următor”, Ministerul Apărării Naționale, Colecție 1999
5. Strategia de securitate a României, Monitorul Oficial al României, partea I, 2001
6. Joffe, Josef, - „Viitorul marilor puteri”, Editura Științifică, București, 2002
7. Toffler, Heidi și Alvin, - „A crea o nouă civilizație”, Editura Antet, București, 1995